

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a patra)

9 iulie 2020*

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Contract de credit ipotecar – Clauză de limitare a variabilității ratei dobânzii (clauză-«prag») – Contract de novație – Renunțarea la acțiunile în justiție împotriva clauzelor unui contract – Lipsa caracterului obligatoriu”

În cauza C-452/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n.º 3 de Teruel (Tribunalul de Primă Instanță și de Instrucție nr. 3 din Teruel, Spania), prin decizia din 26 iunie 2018, primită de Curte la 11 iulie 2018, în procedura

XZ

împotriva

Ibercaja Banco SA,

CURTEA (Camera a patra),

compusă din domnul M. Vilaras, președinte de cameră, și domnii S. Rodin (raportor), D. Šváby, doamna K. Jürimäe și domnul N. Piçarra, judecători,

avocat general: domnul H. Saugmandsgaard Øe,

grefier: doamna L. Carrasco-Marco, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 11 septembrie 2019,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru XZ, inițial de D. J. Fernández Yubero, ulterior de J de la Torre García, de R. López Garbayo și de M. Pradel Gonzalo, abogados;
- pentru Ibercaja Banco, SA, de J. M. Rodríguez Cárcamo și de A. M. Rodríguez Conde, abogados;
- pentru guvernul spaniol, inițial de M. J. García-Valdecasas Dorrego, ulterior de L. Aguilera Ruiz, în calitate de agenți;
- pentru Comisia Europeană, de J. Baquero Cruz, de N. Ruiz García Napoleón și de C. Valero, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: spaniola.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 30 ianuarie 2020,
pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prezenta cerere de decizie preliminară privește interpretarea articolelor 3-6 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).
- 2 Această cerere a fost prezentată în cadrul unui litigiu între XZ, pe de o parte, și Ibercaja Banco SA, pe de altă parte, în legătură cu clauzele prevăzute într-un contract de credit ipotecar pe care acestea l-au încheiat.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Articolul 3 din Directiva 93/13 prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

(3) Anexa conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive.”

- 4 Articolul 4 din această directivă prevede:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.”

5 Articolul 5 din directiva menționată are următorul cuprins:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. Această normă de interpretare nu se aplică în contextul procedurilor prevăzute la articolul 7 alineatul (2).”

6 Articolul 6 alineatul (1) din aceeași directivă precizează:

„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.”

7 Potrivit articolului 8 din Directiva 93/13:

„Statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de prezenta directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție.”

8 Punctul 1 litera (q) din anexa la această directivă, care cuprinde o listă indicativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi declarate abuzive, are următorul cuprins:

„Clauzele care au ca obiect sau ca efect:

[...]

(q) excluderea sau obstrucționarea dreptului consumatorului de a introduce acțiuni în justiție sau de a exercita orice altă cale de atac [...].”

Dreptul spaniol

Decretul regal legislativ 1/2007

9 Directiva 93/13 a fost transpusă în dreptul spaniol în esență prin Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (Legea 7/1998 privind condițiile generale ale contractelor) din 13 aprilie 1998 (BOE nr. 89 din 14 aprilie 1998, p. 12304), care a fost reformată, cu alte dispoziții de transpunere a diferitor directive ale Uniunii în materia protecției consumatorilor, prin Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias [Decretul regal legislativ 1/2007 din 16 noiembrie 2007 de aprobare a textului reformat al Legii generale privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor și a altor legi complementare (BOE nr. 287 din 30 noiembrie 2007, p. 49181)].

10 Articolul 10 din Decretul regal legislativ 1/2007 prevede:

„Renunțarea prealabilă la drepturile pe care prezenta reglementare le recunoaște consumatorilor și utilizatorilor este nulă, fiind de asemenea nule actele efectuate cu încălcarea legii, în conformitate cu dispozițiile articolului 6 din Código Civil [(Codul civil spaniol)].”

11 Articolul 83 din Decretul regal legislativ 1/2007 precizează, în plus, că „[c]lauzele abuzive sunt nule de plin drept și se consideră că nu au fost prevăzute”.

Codul civil

12 În temeiul articolului 1208 din Codul civil spaniol:

„Novația este nulă în cazul în care și obligația inițială este nulă, cu excepția cazului în care cauza de nulitate poate fi invocată numai de către debitor sau a cazului în care ratificarea validează actele nule de la origine.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 13 Printr-un act autentic din 23 decembrie 2011, XZ a dobândit un bun în valoare de 148 813,04 euro de la un dezvoltator imobiliar și prin aceasta s-a subrogat respectivului dezvoltator în calitate de debitor al unui credit ipotecar referitor la acest bun, acordat de instituția de credit Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, devenită Ibercaja Banco. XZ accepta, astfel, ansamblul acordurilor și condițiilor referitoare la acest credit ipotecar (denumit în continuare „contractul de credit ipotecar”), astfel cum au fost definite între debitorul inițial și instituția de credit.
- 14 Contractul de credit ipotecar cuprindea o clauză referitoare la ratele dobânzii maxime și minime aplicabile acestui împrumut, mai exact erau prevăzute o rată anuală „plafon” de 9,75 % și o rată anuală „prag” de 3,25 %.
- 15 Acest contract de credit ipotecar a făcut obiectul unui act de modificare din 4 martie 2014 (denumit în continuare „contractul de novație”) privind în special rata prevăzută în clauza-„prag”, aceasta fiind redusă la rata nominală anuală de 2,35 %. În plus, contractul de novație cuprindea și o clauză cu următorul conținut: „Părțile confirmă validitatea și aplicarea împrumutului, consideră condițiile acestuia ca fiind adecvate și, în consecință, renunță în mod expres și reciproc la orice acțiune exercitată împotriva celeilalte părți în ceea ce privește încheierea contractului și clauzele acestuia, precum și viramentele și plățile efectuate până la acea dată, al căror caracter conform îl recunosc”. Printr-o mențiune olografă, XZ a indicat că înțelegea și că cunoștea faptul că „rata dobânzii împrumutului nu [va] scădea niciodată sub valoarea nominală anuală de 2,35 %”.
- 16 XZ a introdus o acțiune la instanța de trimitere, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n.º 3 de Teruel (Tribunalul de Primă Instanță și de Instrucție nr. 3 din Teruel), solicitând constatarea caracterului abuziv al clauzei-„prag” prevăzute în contractul de credit ipotecar, precum și obligarea instituției de credit la suprimarea acestei clauze și la restituirea sumelor nedatorate plătite în temeiul clauzei respective după contractarea acestui împrumut.
- 17 Întrucât Ibercaja Banco a invocat împotriva pretențiilor lui XZ contractul de novație, reclamanta din litigiul principal a solicitat de asemenea instanței de trimitere să precizeze în ce măsură actele juridice de modificare a unui contract, în special a uneia dintre clauzele acestuia al cărei caracter abuziv este invocat, sunt de asemenea „contaminate” de această clauză și, prin urmare, sunt lipsite de caracter obligatoriu, în conformitate cu articolul 83 din Decretul regal legislativ 1/2007.
- 18 Instanța de trimitere observă că, ulterior hotărârii 241/2013 a Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania) din 9 mai 2013, care a declarat nulitatea clauzelor-„prag” care figurează în contractele ipotecare dacă nu îndeplinesc cerințele de claritate și transparență, Ibercaja Banco a inițiat un proces de renegociere a acestor clauze din contractele de credit ipotecar pe care le încheiase. Astfel, această instanță are îndoieli cu privire la aspectul dacă renegocierea unei clauze abuzive este compatibilă cu principiul stabilit la articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, potrivit căruia clauzele abuzive nu creează obligații pentru consumatori.

- 19 În plus, instanța de trimitere arată că însuși contractul de novație ar putea să nu îndeplinească condițiile „testului de transparență” stabilit de Tribunal Supremo (Curtea Supremă). Această instanță subliniază în special, în litigiul principal, dezechilibrul semnificativ existent între drepturile și obligațiile prevăzute în detrimentul debitorului, lipsa de informații legate de pierderile pe care acesta din urmă le putea suferi din cauza aplicării noii clauze-„prag” și imposibilitatea debitorului de a recupera pierderile astfel suferite ca urmare a renunțării la orice acțiune în justiție împotriva instituției de credit.
- 20 În aceste condiții, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n.º 3 de Teruel (Tribunalul de Primă Instanță și de Instrucție nr. 3 din Teruel) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Principiul neobligativității clauzelor nule (articolul 6 din [Directiva 93/13]) trebuie să se aplice de asemenea contractelor și actelor juridice ulterioare care privesc aceste clauze, precum contractul de novație?

Dat fiind că nulitatea absolută implică faptul că o astfel de clauză nu a existat niciodată în viața juridico-economică a contractului, se poate concluziona că actele juridice ulterioare, și anume contractul de novație, precum și efectele lor asupra acestei clauze dispar de asemenea din realitatea juridică, trebuind considerate ca fiind inexistente și lipsite de efecte?

- 2) Înscrierile care modifică sau conțin tranzacții cu privire la clauze care nu au fost negociate și care sunt susceptibile să nu treacă cu succes de controalele privind lipsa caracterului abuziv și transparența pot fi considerate condiții generale ale contractului în sensul articolului 3 din Directiva 93/13, acestora aplicându-li-se, prin urmare, aceleași cauze de nulitate cu cele aplicate înscrisurilor inițiale care au făcut obiectul unei novații sau al unei tranzacții?
- 3) Renunțarea la acțiunile în justiție cuprinsă în contractul de novație trebuie să fie de asemenea declarată nulă, în măsura în care contractele semnate de clienți nu le-au furnizat acestora informații în legătură cu nulitatea clauzei și nici în legătură cu suma sau cu valoarea economică la care aceștia aveau dreptul sub formă de rambursare a dobânzilor plătite în urma impunerii inițiale a clauzelor-«prag»?

Clientul semna astfel o renunțare la inițierea unei acțiuni în justiție fără să fi fost informat de către bancă la ce renunță sau despre suma la care renunță.

- 4) În urma examinării contractului de novație în conformitate cu jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și cu articolul 3 alineatul (1) și cu articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, trebuie să se considere că noua clauză-«prag» inclusă în contractul de novație este afectată de asemenea de o lipsă de transparență, întrucât banca încalcă și criteriile de transparență stabilite în hotărârea Tribunal Supremo (Curtea Supremă [...]) din 9 mai 2013 și nu informează clientul cu privire la costul economic real al clauzei respective din contractul său de împrumut ipotecar, astfel încât acesta să poată cunoaște rata dobânzii (și rata lunară rezultată) pe care ar trebui să o plătească în cazul aplicării noii clauze-«prag», precum și rata dobânzii (și rata lunară rezultată) pe care ar trebui să o plătească în cazul în care nu s-ar aplica nicio clauză-«prag» și s-ar aplica rata dobânzii convenită în contractul de împrumut ipotecar fără aplicarea unui prag?

Cu alte cuvinte, atunci când a impus actul denumit «act de novație privind clauzele-„prag”», instituția financiară ar fi trebuit să respecte controalele de transparență prevăzute la articolul 3 alineatul (1) și la articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 și să informeze consumatorul cu privire la quantumul sumelor pe care le-a pierdut în urma aplicării clauzelor-«prag», precum și cu privire la dobânda aplicabilă în lipsa unor astfel de clauze și, întrucât nu a făcut-o, aceste acte sunt de asemenea afectate de o cauză de nulitate?

5) Clauzele referitoare la acțiunile în justiție, incluse în condițiile generale ale contractului de novație care modifică împrumutul, pot fi considerate clauze abuzive prin conținut în temeiul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborat cu anexa privind clauzele abuzive și în special cu [punctul 1 litera] (q) din această anexă [...], dat fiind că limitează dreptul consumatorilor de a-și exercita drepturile care pot lua naștere sau se pot manifesta după semnarea contractului, așa cum s-a întâmplat cu posibilitatea de a solicita restituirea integrală a dobânzilor plătite (în temeiul Hotărârii Curții [...] din 21 decembrie 2016)?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 21 Prin intermediul primei întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune ca o clauză dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, al cărei caracter abuziv poate fi constatat pe cale judecătorească, să poată face în mod valabil obiectul unui contract de novație între acest profesionist și acest consumator, prin care acesta din urmă să renunțe la efectele pe care le-ar presupune declararea caracterului abuziv al acestei clauze.
- 22 Este necesar să se amintească faptul că, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un profesionist, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctul 53).
- 23 Astfel, este necesar să se considere, în principiu, că o clauză contractuală declarată abuzivă nu a existat niciodată, astfel încât aceasta nu poate avea efect în ceea ce privește consumatorul (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctul 61).
- 24 În consecință, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanței naționale îi revine obligația de a înlătura aplicarea clauzelor abuzive pentru ca ele să nu producă efecte obligatorii pentru consumator, cu excepția cazului în care consumatorul se opune (Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 52 și jurisprudența citată).
- 25 Cu toate acestea, reiese din jurisprudența Curții că dreptul la o protecție efectivă a consumatorului include posibilitatea de a renunța la valorificarea drepturilor sale, astfel încât trebuie să se țină seama, dacă este cazul, de voința exprimată de consumator atunci când, conștient de caracterul neobligatoriu al unei clauze abuzive, acesta din urmă indică totuși că se opune ca ea să nu fie aplicată, dând astfel un consimțământ liber și clar cu privire la clauza în discuție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 aprilie 2016, Sales Sinués și Drame Ba, C-381/14 și C-385/14, EU:C:2016:252, punctul 25).
- 26 Astfel, Directiva 93/13 nu merge până la a face obligatoriu sistemul de protecție împotriva utilizării de către profesioniști a clauzelor abuzive pe care aceasta l-a instituit în beneficiul consumatorilor. În consecință, atunci când consumatorul preferă să nu se prevaleze de sistemul de protecție, acesta nu se aplică (Hotărârea din 3 octombrie 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punctul 54).

- 27 Astfel, instanței naționale îi revine obligația de a ține seama, dacă este cazul, de voința exprimată de consumator atunci când, conștient de caracterul neobligatoriu al unei clauze abuzive, indică totuși că se opune ca ea să nu fie aplicată, dând astfel un consimțământ liber și clar cu privire la clauza în discuție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 februarie 2013, Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, punctul 35).
- 28 Prin urmare, este necesar să se admită, în mod analog și astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 39-42 din concluzii, că un consumator poate renunța la invocarea caracterului abuziv al unei anumite clauze în cadrul unui contract de novație prin care consumatorul renunță la efectele pe care le-ar presupune declararea caracterului abuziv al unei astfel de clauze, în măsura în care această renunțare rezultă dintr-un consimțământ liber și clar.
- 29 Cu toate acestea, astfel cum reiese din jurisprudența citată la punctul 25 din prezenta hotărâre, renunțarea consumatorului la valorificarea nulității unei clauze abuzive nu poate fi luată în considerare decât dacă, la momentul acestei renunțări, consumatorul era conștient de caracterul neobligatoriu al acestei clauze și de consecințele care decurg din ea. Numai în această ipoteză se poate considera că participarea sa la novația unei astfel de clauze rezultă dintr-un consimțământ liber și clar, cu respectarea cerințelor prevăzute la articolul 3 din Directiva 93/13, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.
- 30 Rezultă din considerațiile care precedă că trebuie să se răspundă la prima întrebare adresată că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca o clauză dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator al cărui caracter abuziv poate fi constatat pe cale judecătorească să poată face obiectul unui contract de novație între acest profesionist și acest consumator, prin care consumatorul renunță la efectele pe care le-ar presupune declararea caracterului abuziv al clauzei respective, cu condiția ca această renunțare să rezulte dintr-un consimțământ liber și clar al consumatorului, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.

Cu privire la a doua întrebare

- 31 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească în esență dacă articolul 3 alineatele (1) și (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se poate considera că o clauză a unui contract încheiat între un profesionist și un consumator de modificare a unei clauze potențial abuzive a unui contract anterior încheiat între aceștia sau de remediere a consecințelor caracterului abuziv al acestei alte clauze nu a făcut ea însăși obiectul unei negocieri individuale și, dacă este cazul, poate să fie declarată abuzivă.
- 32 Este necesar să se amintească faptul că, în temeiul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, controlul caracterului abuziv al unei clauze dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator privește clauzele care nu au făcut obiectul unei negocieri individuale.
- 33 Articolul 3 alineatul (2) din această directivă precizează că se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil de profesionist, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, cum este printre altele cazul unui contract de adeziune. În această privință, Curtea a stabilit deja că constituia o clauză care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale cea care este redactată pentru o utilizare generală (Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Siba, C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 31).
- 34 Or, aceste condiții pot fi îndeplinite de asemenea în ceea ce privește o clauză de modificare a unei clauze potențial abuzive a unui contract anterior încheiat între aceleași părți sau de remediere a consecințelor caracterului abuziv al acestei alte clauze. Împrejurarea că noua clauză vizează

modificarea unei clauze anterioare care nu ar fi făcut obiectul unei negocieri individuale nu scutește, prin ea însăși, instanța națională de obligația de a verifica dacă consumatorul nu a putut influența în mod efectiv conținutul aceste noi clauze, în sensul articolului 3 alineatul (2) din Directiva 93/13.

- 35 În cauza principală, revine instanței de trimitere sarcina de a lua în considerare ansamblul împrejurărilor în care o asemenea clauză a fost prezentată consumatorului pentru a se stabili dacă acesta din urmă i-a putut influența conținutul.
- 36 În speță, împrejurarea că încheierea contractului de novație în discuție în litigiul principal se înscrie în politica generală de renegociere a contractelor de credit ipotecar încheiate cu rată a dobânzii variabilă și care cuprind o clauză-„prag”, adoptată de Ibercaja Banco ca urmare a hotărârii 241/2013 a Tribunal Supremo (Curtea Supremă) din 9 mai 2013, ar putea constitui un indiciu al faptului că XZ nu a putut influența conținutul noii clauze-„prag”.
- 37 Același lucru se poate spune despre faptul că, potrivit indicațiilor instanței de trimitere, instituția bancară nu i-a furnizat lui XZ o copie a contractului și nu i-a permis să îl ia cu ea pentru a putea lua cunoștință de acesta.
- 38 În orice caz, împrejurarea că semnătura lui XZ de pe contractul de novație era precedată de o mențiune scrisă de mână care indica faptul că aceasta a înțeles mecanismul clauzei-„prag” nu permite, prin ea însăși, să se concluzioneze că acea clauză a făcut obiectul unei negocieri individuale și că consumatorul a putut să influențeze în mod efectiv conținutul clauzei respective.
- 39 Rezultă din considerațiile care precedă că este necesar să se răspundă la a doua întrebare adresată că articolul 3 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se poate considera că o clauză a unui contract încheiat între un profesionist și un consumator de modificare a unei clauze potențial abuzive a unui contract anterior încheiat între aceștia sau de remediere a consecințelor caracterului abuziv al acestei alte clauze nu a făcut ea însăși obiectul unei negocieri individuale și, dacă este cazul, poate să fie declarată abuzivă.

Cu privire la a patra întrebare

- 40 Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1), articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că cerința transparenței care revine profesionistului în temeiul acestor dispoziții implică faptul că, atunci când acesta încheie cu un consumator un contract de credit ipotecar cu o rată a dobânzii variabilă, stabilind o clauză-„prag”, el trebuie să furnizeze consumatorului informațiile necesare pentru a înțelege consecințele economice care decurg pentru acesta urmă, la momentul încheierii acestui contract, din mecanismul rezultat din această clauză-„prag”.
- 41 În conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, o clauză dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.
- 42 În temeiul articolului 4 alineatul (2) din această directivă, aprecierea caracterului abuziv al clauzelor unui astfel de contract nu privește, cu toate acestea, nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate „în mod clar și inteligibil”.

- 43 Articolul 5 din directiva menționată prevede în plus că, în cazul în care toate clauzele unui contract sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie să fie întotdeauna redactate „într-un limbaj clar și inteligibil”.
- 44 Reiese din jurisprudența Curții că cerința privind transparența vizată la articolul 4 alineatul (2) și la articolul 5 din Directiva 93/13 nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil pe plan formal și gramatical al clauzei vizate. Întrucât sistemul de protecție pus în aplicare de directiva menționată se întemeiază pe ideea că un consumator se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau de furnizor în ceea ce privește printre altele nivelul de informare, această cerință privind redactarea clară și inteligibilă a clauzelor contractuale și, prin urmare, privind transparența, impusă de aceeași directivă, trebuie înțeleasă în mod extensiv (Hotărârea din 3 martie 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punctul 50).
- 45 Prin urmare, cerința potrivit căreia o clauză contractuală trebuie redactată în mod clar și inteligibil trebuie înțeleasă ca impunând și ca contractul să expună în mod transparent funcționarea concretă a mecanismului la care se referă clauza respectivă, precum și, dacă este cazul, relația dintre acest mecanism și cel prevăzut prin alte clauze, astfel încât acest consumator să fie în măsură să evalueze, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice care rezultă din aceasta în ceea ce îl privește (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 45).
- 46 În ceea ce privește un contract de credit ipotecar, revine instanței naționale sarcina de a efectua verificările necesare în această privință, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, printre care se numără publicitatea și informațiile furnizate de împrumutător în cadrul negocierii unui contract. Mai precis, revine instanței naționale, atunci când ține seama de toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului, obligația să verifice că au fost comunicate consumatorului toate elementele care pot avea un efect asupra întinderii obligației sale și care îi permit acestuia să evalueze printre altele costul total al împrumutului său. Joacă un rol decisiv în această apreciere, pe de o parte, aspectul dacă clauzele sunt redactate în mod clar și inteligibil, așa încât să îi permită unui consumator mediu să evalueze un astfel de cost, și, pe de altă parte, împrejurarea legată de lipsa menționării în contractul de credit a informațiilor considerate, având în vedere natura bunurilor sau serviciilor pentru care s-a încheiat contractul, drept esențiale (Hotărârea din 3 martie 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punctul 52).
- 47 În special, pentru un consumator, informarea, înaintea încheierii unui astfel de contract, cu privire la condițiile contractuale și la consecințele acestei încheieri este de o importanță fundamentală. Acesta din urmă decide, în special pe baza respectivei informări, dacă dorește să se oblige potrivit condițiilor redactate în prealabil de către profesionist (Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctul 50, precum și jurisprudența citată).
- 48 În plus, aprecierea caracterului abuziv al unei clauze contractuale trebuie efectuată în raport cu momentul încheierii contractului respectiv, ținând seama de ansamblul împrejurărilor de care profesionistul putea avea cunoștință la momentul respectiv și care erau de natură să influențeze executarea ulterioară a acestuia, o clauză contractuală putând implica un dezechilibru între părți care nu se manifestă decât în cursul executării contractului (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 54).
- 49 Prin urmare, respectarea de către profesionist a cerinței transparenței vizate la articolul 4 alineatul (2) și la articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie apreciată în raport cu elementele de care acest profesionist dispunea în ziua încheierii contractului pe care l-a încheiat cu consumatorul.

- 50 În ceea ce privește în special o clauză-„prag” prevăzută într-un contract de împrumut încheiat cu o rată variabilă a dobânzii, trebuie arătat că repercusiunile financiare ale unui mecanism de limitare în sensul scăderii a variațiilor ratei dobânzii depind în mod necesar de evoluția indicelui de referință pe baza căruia este calculată o astfel de rată.
- 51 În aceste împrejurări, consumatorul vizat trebuie să fie în măsură să înțeleagă consecințele economice care rezultă dintr-o astfel de clauză în ceea ce îl privește (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, punctul 33 și jurisprudența citată).
- 52 Cu toate acestea, în ceea ce privește o clauză care constă în limitarea fluctuațiilor în sensul scăderii ale ratei variabile calculate pe baza unui indice, este cert că valoarea exactă a acestei rate nu poate fi stabilită într-un contract de împrumut pentru toată durata sa. Astfel, nu se poate impune unui profesionist să furnizeze informații precise referitoare la consecințele financiare legate de variațiile ratei dobânzii în cursul contractului, din moment ce aceste variații depind de evenimente viitoare, imprevizibile și independente de voința acestui profesionist. În special, aplicarea unei rate variabile a dobânzii determină, prin natura sa, o fluctuație a cuantumului scadențelor viitoare, așa încât profesionistul respectiv nu poate fi în măsură să precizeze impactul exact al aplicării unei clauze-„prag” asupra acestor scadențe.
- 53 Nu este mai puțin adevărat că Curtea a stabilit că, în ceea ce privește creditele ipotecare cu rate ale dobânzii variabile, furnizarea de informații cu privire la evoluția trecută a indicelui pe baza căruia se calculează rata dobânzii aplicabilă constituie un element deosebit de pertinent (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 martie 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punctul 56).
- 54 Astfel, pornind de la o asemenea informație, consumatorul poate fi în măsură să înțeleagă, având în vedere fluctuațiile trecute, eventualitatea că nu ar putea să profite de rate inferioare ratei-„prag” care i-a fost propusă.
- 55 În ceea ce privește sumele la care consumatorul ar renunța prin aderarea la o nouă clauză-„prag” și care corespund diferenței dintre sumele plătite de consumator în aplicarea clauzei-„prag” inițiale și cele a căror plată ar fi fost datorată în lipsa clauzei-„prag”, este necesar să se arate că, în principiu, aceste valori pot fi stabilite cu ușurință de un consumator mediu normal informat și suficient de avizat, din moment ce acesta a putut dispune de toate datele necesare la profesionist, în speță la instituția bancară, care are experiența și cunoștințele necesare în această privință.
- 56 Rezultă din considerațiile care precedă că este necesar să se răspundă la a patra întrebare adresată că articolul 3 alineatul (1), articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că cerința transparenței care revine unui profesionist în temeiul acestor dispoziții implică faptul că, la momentul încheierii unui contract de credit ipotecar cu o rată a dobânzii variabilă, care stabilește o clauză-„prag”, consumatorul trebuie să fie în măsură să înțeleagă consecințele economice care decurg pentru el din mecanismul rezultat din această clauză-„prag”, în special datorită punerii la dispoziție a informațiilor referitoare la evoluția trecută a indicelui pe baza căruia a fost calculată rata dobânzii.

Cu privire la a treia și la a cincea întrebare

- 57 Prin intermediul celei de a treia și al celei de a cincea întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1) coroborat cu punctul 1 litera (q) din anexă, precum și articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că trebuie considerată „abuzivă” o clauză a unui contract de novație care modifică o clauză a unui contract anterior și prin care un profesionist și un consumator renunță reciproc la acțiunea în justiție pentru a valorifica pretenții referitoare printre altele atât la clauza inițială modificată prin acest contract de novație, cât și la clauza novatorie.

- 58 Reiese din decizia de trimitere că, prin contractul de novație, Ibercaja Banco și XZ au convenit asupra unei reduceri a ratei clauzei-„prag” care era aplicabilă în temeiul contractului de credit ipotecar, precum și asupra unei renunțări reciproce la acțiunile în justiție referitoare la vechea și la noua clauză-„prag”.
- 59 Din moment ce o astfel de clauză de renunțare este prevăzută în cadrul unui contract încheiat între un profesionist și un consumator, caracterul abuziv al acestei clauze poate fi constatat de instanța națională în temeiul examinării prevăzute la articolul 3 din Directiva 93/13, cu condiția ca clauza menționată să nu fi făcut obiectul unei negocieri individuale și sub rezerva limitelor prevăzute la articolul 4 alineatul (2) din această directivă.
- 60 *Astfel cum rezultă din articolul 3 alineatul (1) din directiva menționată, o clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților, în detrimentul consumatorului.*
- 61 Este de competența instanței naționale să verifice dacă clauzele contractuale cu care este sesizată trebuie calificate drept abuzive, luând în considerare, în principiu, conform articolului 4 alineatul (1) din aceeași directivă, ansamblul circumstanțelor speței (Hotărârea din 7 august 2018, Banco Santander și Escobedo Cortés, C-96/16 și C-94/17, EU:C:2018:643, punctul 66).
- 62 Instanța națională este cea căreia îi revine sarcina să determine dacă, având în vedere împrejurările proprii speței, o clauză îndeplinește criteriile bunei-credințe, echilibrului și transparenței. Este însă de competența Curții să identifice în dispozițiile Directivei 93/13 criteriile pe care această instanță poate sau trebuie să le aplice în cadrul unei asemenea aprecieri (Hotărârea din 28 iulie 2016, Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, punctul 65).
- 63 În plus astfel cum rezultă din articolul 3 alineatul (3) din Directiva 93/13, anexa la această directivă conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive. Punctul 1 litera (q) din această anexă are în vedere, în calitate de clauze susceptibile să fie considerate astfel, pe cele care au ca obiect sau ca efect „excluderea sau obstrucționarea dreptului consumatorului de a introduce acțiuni în justiție sau de a exercita orice altă cale de atac”.
- 64 În plus, faptul că un profesionist și un consumator renunță reciproc la acțiunile în justiție referitoare la o clauză dintr-un contract nu împiedică instanța națională să examineze caracterul abuziv al unei astfel de clauze, din moment ce această clauză este susceptibilă să producă efecte obligatorii față de consumator.
- 65 În speță, reiese din decizia de trimitere că, prin contractul de novație, Ibercaja Banco și XZ au convenit, pe de o parte, să reducă rata clauzei-„prag” care era aplicabilă în temeiul contractului de credit ipotecar și, pe de altă parte, să renunțe reciproc la acțiunile în justiție referitoare la vechea și la noua clauză-„prag”.
- 66 În ceea ce privește, în primul rând, renunțarea de către XZ la valorificarea în fața instanței naționale a pretențiilor sale referitoare la clauza-„prag” inițială, este necesar să se arate că, astfel cum rezultă de la punctele 25-28 din prezenta hotărâre, Directiva 93/13 nu se opune, în sine, ca un consumator să renunțe prin contract la beneficiul pe care l-ar putea avea din declararea caracterului abuziv al clauzei unui contract, din moment ce această renunțare este rezultatul unui consimțământ liber și clar.
- 67 În plus, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 70-73 din concluzii, este necesar să se distingă între renunțarea la acțiunile în justiție atunci când aceasta este prevăzută într-un acord, cum ar fi o tranzacție, al cărei obiect este chiar soluționarea unui litigiu existent între un profesionist și un consumator și renunțarea prealabilă la orice acțiune în justiție inclusă într-un contract încheiat între un consumator și un profesionist, astfel cum este vizată la punctele 75-76 din prezenta hotărâre.

- 68 Cu toate acestea, o clauză care prevede o renunțare reciprocă la orice acțiune în justiție în cadrul unui acord care vizează soluționarea unui litigiu existent între un profesionist și un consumator, în legătură cu validitatea clauzei unui contract dintre aceste două părți, este susceptibilă să facă obiectul principal al acestui acord, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 și, în consecință, să se sustragă aprecierii unui eventual caracter abuziv, din moment ce aceasta a fost redactată în mod clar și inteligibil, sarcina unei astfel de examinări revenind instanței naționale.
- 69 În speță, instanța de trimitere consideră că XZ nu a obținut informații suficiente privind caracterul abuziv al clauzei-„prag” inițiale și cuantumul care ar avea dreptul să o obțină din cauza sumelor nedatorate pe care le-a plătit în temeiul acestei clauze.
- 70 Astfel cum reiese din cuprinsul punctului 48 din prezenta hotărâre, aprecierea caracterului abuziv al unei clauze a unui contract încheiat între un profesionist și un consumator trebuie efectuată în raport cu momentul încheierii contractului respectiv, ținând seama de ansamblul împrejurărilor de care profesionistul putea avea cunoștință la momentul respectiv și care erau de natură să influențeze executarea ulterioară a contractului menționat, o clauză putând implica un dezechilibru între părțile la un contract care nu se manifestă decât în cursul executării acestui contract.
- 71 Or, deși instanței de trimitere îi revine sarcina să examineze care erau informațiile de care dispunea Ibercaja Banco în ziua încheierii contractului de novație, trebuie arătat că, potrivit informațiilor de care dispune Curtea, acest contract a fost încheiat la 4 martie 2014. Prin hotărârea 241/2013 din 9 mai 2013, Tribunal Supremo (Curtea Supremă) a stabilit, în cadrul unei proceduri inițiate de asociații de consumatori, că clauzele-„prag” prevăzute în contractele de credit ipotecar nu îndeplineau, în principiu, cerințele de claritate și de transparență și, din acest motiv, erau susceptibile să fie declarate abuzive. Astfel, Tribunal Supremo (Curtea Supremă) a limitat efectele declarării nulității unor asemenea clauze pentru viitor. Cu toate acestea, Curtea a stabilit abia prin Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții (C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980), că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 se opune unei astfel de limitări.
- 72 În consecință, pe de o parte, deși caracterul abuziv al clauzei-„prag” inițiale dintre XZ și Ibercaja Banco putea fi avut în vedere la momentul încheierii contractului de novație, se pare că nu era vorba despre un fapt cert, acest caracter nefiind constatat între părțile la acest contract în cadrul unei proceduri judiciare.
- 73 Pe de altă parte, împrejurările de fapt de la momentul încheierii contractului de novație nu păreau să permită Ibercaja Banco să aibă cunoștință de faptul că existența unei clauze-„prag” abuzive dădea naștere dreptului la rambursarea integrală a sumelor nedatorate plătite în temeiul acestei clauze.
- 74 În aceste împrejurări, va reveni instanței de trimitere sarcina de a aprecia gradul de certitudine care exista la momentul încheierii contractului de novație în ceea ce privește caracterul abuziv al clauzei-„prag” inițiale, pentru a stabili întinderea informațiilor pe care Ibercaja Banco trebuia să i le furnizeze lui XZ în temeiul cerinței transparenței pe care trebuia să o respecte în prezentarea clauzei de renunțare la acțiunile în justiție, precum și dacă XZ a fost în măsură să înțeleagă consecințele juridice care decurgeau pentru ea din aceasta.
- 75 În ceea ce privește, în al doilea rând, renunțarea părților din litigiul principal la valorificarea în fața instanței naționale a pretențiilor referitoare la noua clauză-„prag”, trebuie subliniat că, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 43 și 44 din concluzii, un consumator nu poate renunța în mod valabil pentru viitor la protecția jurisdicțională și la drepturile pe care i le conferă Directiva 93/13. Astfel, acesta nu poate, prin definiție, să înțeleagă consecințele aderării sale la o astfel de clauză în ceea ce privește litigiul care pot apărea în viitor.

- 76 În această privință, trebuie amintit că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, potrivit căruia statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, prezintă un caracter imperativ (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctul 55). Or, a recunoaște posibilitatea unei renunțări prealabile a consumatorului la drepturile pe care le are în temeiul sistemului de protecție pus în aplicare de această directivă ar fi contrar caracterului imperativ al acestei dispoziții și ar pune în pericol eficacitatea acestui sistem.
- 77 Rezultă din considerațiile care precedă că este necesar să se răspundă la a treia și la a cincea întrebare adresate că articolul 3 alineatul (1) coroborat cu punctul 1 litera (q) din anexă, precum și articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că:
- clauza prevăzută într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator în vederea soluționării unui litigiu existent, prin care consumatorul renunță la valorificarea în fața instanței naționale a pretențiilor pe care le-ar fi putut valorifica în lipsa acestei clauze, este susceptibilă să fie calificată drept „abuzivă”, în special dacă consumatorul menționat nu a putut dispune de informațiile relevante care să îi permită să înțeleagă consecințele juridice care decurgeau pentru el;
 - clauza prin care același consumator renunță, în ceea ce privește litigiile viitoare, la acțiunile în justiție întemeiate pe drepturile pe care le are în temeiul Directivei 93/13 nu îl obligă pe consumator.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 78 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

- 1) Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că nu se opune ca o clauză dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator al cărei caracter abuziv poate fi constatat pe cale judecătorească să poată face obiectul unui contract de novăție între acest profesionist și acest consumator, prin care consumatorul renunță la efectele pe care le-ar presupune declararea caracterului abuziv al clauzei respective, cu condiția ca această renunțare să rezulte dintr-un consimțământ liber și clar al consumatorului, aspect a cărui verificare revine instanței naționale.**
- 2) Articolul 3 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se poate considera că o clauză a unui contract încheiat între un profesionist și un consumator de modificare a unei clauze potențial abuzive a unui contract anterior încheiat între aceștia sau de remediere a consecințelor caracterului abuziv al acestei alte clauze nu a făcut ea însăși obiectul unei negocieri individuale și, dacă este cazul, poate să fie declarată abuzivă.**
- 3) Articolul 3 alineatul (1), articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că cerința transparenței care revine unui profesionist în temeiul acestor dispoziții implică faptul că, la momentul încheierii unui contract de credit ipotecar cu o rată a dobânzii variabilă, care stabilește o clauză-„prag”, consumatorul trebuie să fie în**

măsură să înțeleagă consecințele economice care decurg pentru el din mecanismul rezultat din această clauză-„prag”, în special datorită punerii la dispoziție a informațiilor referitoare la evoluția trecută a indicelui pe baza căruia a fost calculată rata dobânzii.

- 4) **Articolul 3 alineatul (1) coroborat cu punctul 1 litera (q) din anexă, precum și articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că:**
- clauza prevăzută într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator în vederea soluționării unui litigiu existent, prin care consumatorul renunță la valorificarea în fața instanței naționale a pretențiilor pe care le-ar fi putut valorifica în lipsa acestei clauze, este susceptibilă să fie calificată drept „abuzivă”, în special dacă consumatorul menționat nu a putut dispune de informațiile relevante care să îi permită să înțeleagă consecințele juridice care decurgeau pentru el;
 - clauza prin care același consumator renunță, în ceea ce privește litigiile viitoare, la acțiunile în justiție întemeiate pe drepturile pe care le are în temeiul Directivei 93/13 nu îl obligă pe consumator.

Semnături